

URSZULA ORDON¹, EWA PIWOWARSKA², JÓZEF ZENTKO³

Różnice pomiędzy zajęciami technicznymi a plastycznymi dostrzegane przez nauczycieli wychowania przedszkolnego – wybrane zagadnienia

Differences between Arts & Crafts and Fine Art Classes Noticed by Preschool Teachers – Selected Issues

¹ Doktor habilitowany profesor AJD, Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie, Wydział Pedagogiczny, Instytut Edukacji Przedszkolnej i Szkolnej, Polska

² Doktor, Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie, Wydział Pedagogiczny, Instytut Edukacji Przedszkolnej i Szkolnej, Polska

³ Doktor, Katolicki Uniwersytet w Rużomberku, Katedra przedszkolnej i elementarnej pedagogiki, Słowacja

Streszczenie

Ważnym zadaniem wychowania przedszkolnego jest m.in. tworzenie sytuacji edukacyjnych do bycia przez dzieci sprawnym użytkownikiem techniki, a także kształtowania ich wrażliwości estetycznej. Problemem postępowania badawczego stało się pytanie o dostrzegane przez nauczycieli różnice między realizowanymi w praktyce zajęciami z plastyki i techniki. W ankiecie zapytano respondentów o główny cel prowadzonej przez nich edukacji plastycznej i zajęć technicznych, wykorzystywane w toku tych zajęć narzędzia, czynności oraz zagadnienia realizowane w 4-letnim cyklu nauczania. Odpowiedzi pozwoliły określić dostrzegane przez nauczycieli różnice między plastyką a zajęciami technicznymi.

Słowa kluczowe: nauczyciele przedszkoli, zajęcia techniczne, plastyka, dziecko

Abstract

An important task of preschool education is among others creating educational situations for children to teach them to use technique and develop their aesthetic sensitivity. The research problem of this study was the question about differences between arts & crafts and fine art classes that were noticed by the teachers. The survey asked respondents about the main goal of fine art and arts & crafts education, tools they were using, actions and issues they focused in the 4 year-long education cycle. The answers allowed to define the differences the teachers noticed between fine art and arts & crafts education.

Keywords: preschool teachers, arts and crafts classes, fine art classes, child

Treści programowe zajęć technicznych i edukacji plastycznej

Dziamska, Małyska, Wróblewska i Janusz Woźniak (2017, s. 5) piszą: „Podstawa programowa jest dokumentem prawnym, wydanym przez ministra edukacji narodowej w formie rozporządzenia”. Podstawa dla wychowania przedszkolnego i I etapu edukacyjnego została opracowana według definicji wynikającej z prawa oświatowego. W świetle założeń podstawy programowej wychowania przedszkolnego wydanej Rozporządzeniem (2017) współczesne przedszkole powinno w sposób szeroki podejmować działalność pedagogiczną w zakresie kształtowania podstaw edukacji technicznej. Wiąże się ona z podejmowaniem wielu zagadnień, w tym z rozwijaniem u dzieci uzdolnień technicznych, a także z zapoznawaniem ich z urządzeniami technicznymi. Przyjmuje się, iż troska o rozwinięcie uzdolnień technicznych wiąże się z dużym zapotrzebowaniem społecznym na osoby wykształcone technicznie. Konieczne jest również, co zauważa Jelinek (2016, s. 257), „wdrażanie dzieci do świadomego i bezpiecznego posługiwania się urządzeniami technicznymi i radzenia sobie w sytuacjach, gdy z jakichś powodów nie można z nich skorzystać. W ramach tego celu pomaga się dzieciom gromadzić wiedzę i wyobraźnię techniczną oraz kształtować sprawność manualną”. Te ważne cele znajdują odzwierciedlenie w założeniach współczesnej podstawy programowej wychowania przedszkolnego.

Do wielu zadań przedszkola należy tworzenie – również na plastyce – sytuacji edukacyjnych budujących wrażliwość dziecka oraz stwarzanie „warunków umożliwiających bezpieczną, samodzielną eksplorację elementów techniki w otoczeniu, konstruowania, majsterkowania, planowania i podejmowania intencjonalnego działania, prezentowania wytworów swojej pracy” (Rozporządzenie, 2017).

Zajęcia plastyczne są integralnie związane z treściami i innymi działami edukacji objętymi programem nauczania. Tym samym posiadają możliwość ich wzmocnienia, utrwalenia i pogłębienia, wyzwala i aktywizuje strukturę poznawczą przez działania praktyczne oraz stymulowanie wyobraźni. Zajęcia plastyczne posiadają wiele walorów, wśród których podkreślić należy znaczenie poznawcze i informujące o historii, społeczeństwie, człowieku. Wszystkie formy aktywności plastycznej dziecka jak ekspresja (wypowiedź plastyczna) czy percepcja (aktywne spostrzeganie połączone z przeżywaniem) zmuszają je nie tylko do refleksji, ale również mobilizują do twórczego działania, dostarczają mu różnorodnych problemów i przeżyć. Sztuki plastyczne kształtują zmysł wzroku, dotyku, usprawniają procesy psychiczne oraz przyczyniają się do rozwoju cech charakteru i postawy społecznej. W dużym stopniu wpływają na rozwój zainteresowań i upodobań estetycznych. To też budzenie przeżyć estetycznych, rozwijanie wyobraźni plastycznej dziecka, a także wychowanie w atmosferze sztuki i piękna – staje się podstawą współczesnego modelu nauczania plastyki.

Opis procedury badawczej

Ważnym zadaniem wychowania przedszkolnego jest m.in. tworzenie sytuacji edukacyjnych do bycia przez dzieci sprawnym użytkownikiem techniki oraz kształtowania ich wrażliwości estetycznej. Problemem postępowania badawczego stało się pytanie o dostrzegane przez nauczycieli różnice między realizowanymi w praktyce zajęciami z plastyki i techniki. W ankiecie zapytano respondentów o główny cel prowadzonej przez nich edukacji plastycznej i zajęć technicznych, wykorzystywane w toku tych zajęć narzędzia, czynności oraz zagadnienia realizowane podczas 4-letniego cyklu nauczania. Odpowiedzi 50 nauczycieli (pytania ankiety) pozwoliły określić dostrzegane przez nich różnice między plastyką a zajęciami technicznymi.

Jedno z wielu pytań ankiety skierowanej do nauczycieli przedszkola dotyczyło wskazania głównego celu edukacji plastycznej. Analiza odpowiedzi (tab. 1) wykazała, że ponad połowa badanych zaznaczyła rozwój wyobraźni i kreatywności dzieci, natomiast prawie co trzeci podkreślił rozwój sprawności manualnej. Kształtowanie poczucia estetyki, piękna wskazał prawie co czwarty nauczyciel. Pozostałe wskazania wymieniane były sporadycznie.

Tabela 1. Wskazane przez nauczycieli główne cele edukacji plastycznej

Główny cel	Edukacja plastyczna	
Rozwój wyobraźni, kreatywności	29	58,0%
Rozwój sprawności manualnej	15	30,0%
Kształtowanie poczucia estetyki, piękna	13	26,0%
Rozwój zdolności plastycznych	5	10,0%
Poznanie materiałów i technik plastycznych	4	8,0%
Rozwój pamięci	2	4,0%
Rozwój zainteresowań	7	14,0%
Ujawnienie emocji	4	8,0%
Inne: koordynacji wzrokowo-ruchowej, budowanie samooceny, wyobraźni przestrzennej	3	6,0%

Źródło: badania własne.

Tabela 2. Wskazane przez nauczycieli główne cele zajęć technicznych

Główny cel	Zajęcia techniczne	
Rozwój wyobraźni, pomysłowości	5	10,0%
Rozwój sprawności manualnej	22	44,0%
Kształcenie zdolności, zainteresowań technicznych, praktycznych	15	30,0%
Rozwój orientacji przestrzennej	10	20,0%
Rozwój umiejętności konstrukcyjnych	9	18,0%
Umiejętność planowania pracy	3	6,0%
Poznanie materiałów	3	6,0%
Precyzja wykonania	1	2,0%

Źródło: badania własne.

Nauczycieli zapytano również o główne cele prowadzonych zajęć technicznych (tab. 2). Prawie połowa badanych zaznaczyła rozwój sprawności manualnej, a prawie co trzeci wymienił kształcenie zdolności, zainteresowań technicznych, praktycznych u dzieci. Co czwarty z respondentów uznał, że rozwój orientacji przestrzennej to główny cel zajęć technicznych. Pozostałe wskazania nauczycieli uzyskały niskie wartości procentowe. Dlaczego dostrzegane przez nauczycieli główne cele omawianych dwóch obszarów edukacyjnych w tak niewielkim zakresie mówią o przygotowaniu dzieci do bycia wrażliwym odbiorcą sztuki, do świadomego, bezpiecznego posługiwania się urządzeniami technicznymi, do rozbudzania zainteresowań plastycznych i technicznych?

Tabela 3. Przyporządkowane przez nauczycieli czynności do wskazanych obszarów edukacyjnych

Czynności	Tylko do edukacji plastycznej		Tylko do zajęć technicznych		Zarówno do zajęć plastycznych, jak i technicznych		Nie mam zdania	
Malowanie	20	40,0%	0	0,0%	29	58,0%	1	2,0%
Rysowanie	23	46,0%	0	0,0%	25	50,0%	2	4,0%
Powielanie druku (np. odbijanie na tkaninie)	12	24,0%	9	18,0%	24	48,0%	5	10,0%
Lepienie	13	26,0%	9	18,0%	27	54,0%	1	2,0%
Budowanie	0	0,0%	34	68,0%	14	28,0%	2	4,0%
Konstruowanie	0	0,0%	36	72,0%	12	24,0%	2	4,0%
Szycie	1	2,0%	32	64,0%	14	28,0%	3	6,0%
Tkanie	1	2,0%	33	66,0%	12	24,0%	4	8,0%
Klejenie	5	10,0%	2	4,0%	40	80,0%	3	6,0%

Źródło: badania własne.

Kolejnym zadaniem było przyporządkowane przez nauczycieli wskazanych w ankiecie czynności do obszaru edukacji plastycznej lub/i technicznej. Najwięcej, bo prawie połowa z nich, malowanie i rysowanie przydzieliła tylko do edukacji plastycznej. Zajęciom technicznym ponad połowa badanych przypisała takie czynności, jak: konstruowanie, budowanie, tkanie i szycie. Zarówno do zajęć plastycznych, jak i technicznych zdecydowana większość nauczycieli zaliczyła klejenie, a blisko połowa z nich uznała czynności malowania, lepienia, rysowania, powielania druku (techniki graficzne).

W tym miejscu należy zadać pytanie, czy na pewno czynności są czynnikiem różnicującym te dwa obszary edukacyjne, skoro lepić może artysta rzeźbiarz (powstają rzeźby) oraz garncarz (użytkowe gliniane naczynia), tkaniny tką artysta, ale powstają one również na praktyczny użytek człowieka, chroniąc go przed zimnem. To jedynie przykłady, które pokazują, że w jednym i drugim przypadku te same czynności mogą występować zarówno na zajęciach plastycznych, jak i technicznych.

Jakie zadania realizują nauczyciele podczas zajęć plastycznych i technicznych, to kolejny problem postawiony w badaniach. Analiza danych z tabeli 4 pozwala zauważyć, że wśród zawsze przeprowadzanych przez zdecydowaną większość badanych w 4-letnim toku nauczania tematów jest wiedza o barwach. Większość zawsze zapoznaje dzieci z właściwościami materiałów, takich jak np. papier, metal, szkło. Blisko połowa omawia zawody artystyczne i techniczne oraz nawiązuje do historii wynalazków (np. radio, żarówka, papier). Analiza wskazań nauczycieli upoważnia do stwierdzenia, że wielu z nich nie wprowadza dzieci w wystarczającym zakresie w zagadnienia związane choćby z podstawowymi informacjami dotyczącymi np. barwy (mieszanie barw podstawowych), zawodów, zachowania się ciał (zamarzanie wody) czy historią odnoszącą się do wynalazkami.

Tabela 4. Realizowane przez nauczycieli podczas całego 4-letniego cyklu nauczania zagadnienia

Zagadnienia	Nigdy		Czasami		Zawsze	
Wiedza o barwach	0	0,0%	6	12,0%	44	88,0%
Wykonywane zawody artystyczne	0	0,0%	21	42,0%	29	58,0%
Wykonywane zawody techniczne	0	0,0%	25	50,0%	25	50,0%
Montaż modeli, np. przedmiotów użytkowych, urządzeń technicznych	12	24,0%	31	62,0%	7	14,0%
Instytucje związane ze sztuką: muzeum, galeria	1	2,0%	32	64,0%	17	34,0%
Układ elektryczny	18	36,0%	25	50,0%	7	14,0%
Zachowanie się ciał w powietrzu	3	6,0%	30	60,0%	17	34,0%
Zachowanie się ciał na lądzie	3	6,0%	29	58,0%	18	36,0%
Zachowanie się ciał na wodzie	2	4,0%	30	60,0%	18	36,0%
Obserwacja światła i cienia	1	2,0%	30	60,0%	19	38,0%
Historia wynalazków, np. radia, żarówki, papieru	1	2,0%	24	48,0%	25	50,0%
Rodzaje architektury: sakralna, mieszkalna, użyteczności publicznej, przemysłowa	8	16,0%	31	62,0%	11	22,0%
Właściwości materiałów, np. papieru, metalu, szkła	0	0,0%	18	36,0%	32	64,0%
Gatunki malarstwa, np. portretowe, krajobraz, martwa natura, sceny rodzajowe	2	4,0%	28	56,0%	20	40,0%
Narzędzia: funkcje, konserwacja, przechowywanie	8	16,0%	28	56,0%	14	28,0%
Zasady działania urządzeń technicznych, np. miksera, sokowirówki	1	2,0%	28	56,0%	21	42,0%
Odczytywanie informacji na metkach	10	20,0%	28	56,0%	12	24,0%
Dziedziny sztuk plastycznych, np. malarstwo, rzeźba, grafika artystyczna, grafika komputerowa	2	4,0%	27	54,0%	21	42,0%

Źródło: badania własne.

Wnioski z badań

Wiodącym celem edukacji przedszkolnej w ramach zajęć technicznych – jak wskazuje Jelinek (2016, s. 257) – jest kształtowanie dziecięcych uzdolnień technicznych i ich poznanie. Natomiast na plastyce dzieci mają możliwość bycia twórcą (artystą) i przygotowują się do stawiania się wrażliwym odbiorcą sztuki.

Analiza odpowiedzi nauczycieli dotyczących wybranych problemów pozwala na sformułowanie następujących wniosków:

1. Duża część nauczycieli pomimo podejmowania z dziećmi na zajęciach plastycznych i technicznych tych samych czynności (np. rysowanie, lepienie, konstruowanie) wskazuje je jako czynniki różnicujące te dwa obszary edukacyjne.

2. Znaczna grupa badanych, wskazując główne cele edukacji plastycznej i technicznej, w niewielkim zakresie mówi o przygotowaniu dzieci do bycia wrażliwym twórcą (rozwój uzdolnień plastycznych) i odbiorcą sztuki oraz do stawania się świadomym użytkownikiem i znawcą urządzeń technicznych.

3. Wielu nauczycieli nie zapoznaje dzieci z podstawowymi informacjami dotyczącymi np. barw, zawodów artystycznych i technicznych, kluczowych wynalazków.

Literatura

Dziamska, D., Małycka, M., Wróblewska, M., Woźniak, J., *Komentarz do podstawy programowej wychowania przedszkolnego i edukacji wczesnoszkolnej*. MEN. Pobrane z: <https://www.ore.edu.pl/wp-content/uploads/2017/05/wychowanie-przedszkolne-i-edukacja-wczesnoszkolna.-pp-z-komentarzem.pdf> (8.10.2018).

Jelinek, J.A. (2016). Edukacja techniczna starszych przedszkolaków w domu i w przedszkolu. W: E. Gruszczyk-Kolczyńska (red.), *Starsze przedszkolaki. Jak skutecznie je wychowywać i kształcić w przedszkolu i w domu* (s. 257–275). Warszawa: Bliżej Przedszkola.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 24.02.2017 w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego. Dz.U. 2017, poz. 356. Pobrane z: <http://dziennikustaw.gov.pl/du/2017/356/1> (8.10.2018).